

Η παιδαγωγική σχέση: αλληλεπίδραση και επικοινωνία μεταξύ εκπαιδευτικού και μαθητή

Ενότητα 7^η: Οι προσδοκίες του εκπαιδευτικού

Κωνσταντίνος Γ. Μπίκος
Τμήμα: Φιλοσοφίας-Παιδαγωγικής

Ευρωπαϊκή Ένωση
Ευρωπαϊκό Κοινωνικό Ταμείο

ΥΠΟΥΡΓΕΙΟ ΠΑΙΔΕΙΑΣ & ΘΡΗΣΚΕΥΜΑΤΩΝ, ΠΟΛΙΤΙΣΜΟΥ & ΑΘΛΗΤΙΣΜΟΥ
ΕΙΔΙΚΗ ΥΠΗΡΕΣΙΑ ΔΙΑΧΕΙΡΙΣΗΣ

Με τη συγχρηματοδότηση της Ελλάδας και της Ευρωπαϊκής Ένωσης

ΕΣΠΑ
2007-2013
πρόγραμμα για την ανάπτυξη
ΕΥΡΩΠΑΪΚΟ ΚΟΙΝΩΝΙΚΟ ΤΑΜΕΙΟ

Άδειες Χρήσης

- Το παρόν εκπαιδευτικό υλικό υπόκειται σε άδειες χρήσης Creative Commons.
- Για εκπαιδευτικό υλικό, όπως εικόνες, που υπόκειται σε άλλου τύπου άδειας χρήσης, η άδεια χρήσης αναφέρεται ρητώς.

Χρηματοδότηση

- Το παρόν εκπαιδευτικό υλικό έχει αναπτυχθεί στα πλαίσια του εκπαιδευτικού έργου του διδάσκοντα.
- Το έργο «Ανοικτά Ακαδημαϊκά Μαθήματα στο Αριστοτέλειο Πανεπιστήμιο Θεσσαλονίκης» έχει χρηματοδοτήσει μόνο τη αναδιαμόρφωση του εκπαιδευτικού υλικού.
- Το έργο υλοποιείται στο πλαίσιο του Επιχειρησιακού Προγράμματος «Εκπαίδευση και Δια Βίου Μάθηση» και συγχρηματοδοτείται από την Ευρωπαϊκή Ένωση (Ευρωπαϊκό Κοινωνικό Ταμείο) και από εθνικούς πόρους.

Η παιδαγωγική σχέση:

αλληλεπίδραση και επικοινωνία μεταξύ εκπαιδευτικού και μαθητή
Τμήμα Φιλοσοφίας-Παιδαγωγικής

Ενότητα 7^η: Οι προσδοκίες του εκπαιδευτικού: το φαινόμενο του «Πυγμαλίωνα»

Κωνσταντίνος Γ. Μπίκος
Τμήμα: Φιλοσοφίας-Παιδαγωγικής

Περιεχόμενα (1/2)

- Η αξιολόγηση της επίδοσης των μαθητών.
- Συνηθισμένα σφάλματα κατά την αξιολόγηση της επίδοσης.
- Η «αυτοεκπληρούμενη προφητεία».
- Το «φαινόμενο του Πυγμαλίωνα».
- Επίδραση των προσδοκιών στη συμπεριφορά του εκπαιδευτικού.
- Διαμόρφωση των προσδοκιών του εκπαιδευτικού.

Περιεχόμενα (2/2)

- Προσδοκίες, αυτοαντίληψη και συμπεριφορά.
- Κοινοποίηση προσδοκιών.
- Οι «σημαντικοί άλλοι».
- Οι δύο σημαντικές διαστάσεις της επικοινωνίας: σχέση-περιεχόμενο.
- Τι είναι οι προσδοκίες;
- Ενδεικτική βιβλιογραφία.

Η αξιολόγηση της επίδοσης των μαθητών (1/2)

- Η αξιολόγηση της σχολικής επίδοσης λειτουργεί ως κίνητρο για μάθηση, αλλά και ως βασικό μέσον για την αλλαγή που επιτελείται μέσω του σχολικού θεσμού.
- Η ζωή στη σχολική τάξη, όμως, υπόκειται στους νόμους της διαπροσωπικής έλξης και επικοινωνίας.

Η αξιολόγηση της επίδοσης των μαθητών (2/2)

- Ο εκπαιδευτικός δεν αντιμετωπίζει όλους τους μαθητές κατά τον ίδιο τρόπο, αλλά **διαφοροποιεί τη συμπεριφορά του κατά περίπτωση.**
- Βασισμένος, συνήθως, σε **προηγούμενες εμπειρίες** του, αλλά και σε κάποια **χαρακτηριστικά του μαθητή**, τα οποία, μάλιστα, δεν είναι πάντοτε αντικειμενικά, διαμορφώνει κάποια γνώμη γι' αυτόν, η οποία γνώμη στη συνέχεια **ρυθμίζει τη συμπεριφορά** του προς τον μαθητή.

Συνηθισμένα σφάλματα κατά την αξιολόγηση της επίδοσης (1/2)

- α) **Σφάλματα αναφοράς:** κάθε τάξη δημιουργεί ένα εντελώς δικό της πλαίσιο αναφοράς για τη βαθμολογία, και κάθε δάσκαλος χρησιμοποιεί ένα ιδιαίτερο, στερεότυπο σχήμα κατανόησης της βαθμολογίας.
- β) **Η επίδραση της άλω (halo-effect):** γενικότερη τάση των ανθρώπων να κρίνουν επιμέρους ιδιότητες συνανθρώπων τους, όχι καθαυτές, αλλά πάντα, σχεδόν, σε συνάρτηση με τη γενική εντύπωση που δίνει ο κρινόμενος.

Συνηθισμένα σφάλματα κατά την αξιολόγηση της επίδοσης (2/2)

- γ) **Η πλάνη της εγγύτητας:** η εγγύτητα στο χώρο και το χρόνο επιδρά εξομοιωτικά στην εικόνα που σχηματίζεται για κάτι ή για κάποιον.
- δ) **Η τάση της προσκόλλησης:** «βαθμολογική αδράνεια»: ενώ, δηλαδή, κάποιος μαθητής παρουσιάζει στοιχεία μεταβολής, τείνει ο εκπαιδευτικός να τα αγνοεί για ορισμένο χρονικό διάστημα.
- ε) **Λάθη κοινωνικής αντίληψης:** οι ιδέες, προκαταλήψεις και στάσεις που κυριαρχούν σε κάποιο κοινωνικό περιβάλλον.

Η «αυτοεκπληρούμενη προφητεία»

- Οι προσδοκίες των εκπαιδευτικών συνήθως βασίζονται σε κάποια διαθέσιμα στοιχεία που αφορούν τους μαθητές τους.
- Συχνά πριν καν αντικρίσει ο εκπαιδευτικός τους μαθητές, έχει ήδη αναπτύξει ορισμένες προσδοκίες από αυτούς.
- Οι προσδοκίες αυτές είναι πολύ πιθανό να λειτουργήσουν ως «αυτοεκπληρούμενες προφητείες» (self-fulfilling prophecies).

Το «φαινόμενο του Πυγμαλίωνα»

- Επίδραση του Πυγμαλίωνα (Pygmalion effect): Οι προσδοκίες, οι οποίες με το ψέμα δημιουργήθηκαν στους εκπαιδευτικούς, λειτούργησαν ως αυτοεκπληρούμενες προφητείες (Rosenthal & Jacobson, 1968).
- Τα ποσοτικά αποτελέσματά τους συμβάδιζαν και με τα σχόλια για τους μαθητές τους.
- Οι ευνοϊκές αλλά και οι δυσμενείς προσδοκίες του δασκάλου προκαλούν ανάλογα, βελτίωση ή μείωση της επίδοσης των μαθητών τους (Πυργιωτάκης, 1999).

Επίδραση των προσδοκιών στη συμπεριφορά του εκπαιδευτικού (1/2)

- J. Brophy και T. Good (1976): τρόπος επικοινωνίας δασκάλου-μαθητή.
- Πρέπει να ελέγχονται όχι μόνο τα αποτελέσματα της παιδαγωγικής διαδικασίας, αλλά και οι μηχανισμοί που οδηγούν σ' αυτά.
- Απέναντι στις ίδιες ακριβώς περιστάσεις, διαφοροποίησαν οι εκπαιδευτικοί τη συμπεριφορά τους, ανάλογα με τις προσδοκίες που είχαν αναπτύξει για τον κάθε μαθητή.

Επίδραση των προσδοκιών στη συμπεριφορά του εκπαιδευτικού (2/2)

- Η συμπεριφορά των εκπαιδευτικών επηρεάζεται από τις προσδοκίες τους και διαφοροποιείται στα εξής βασικά σημεία:
 - α) Ως προς το χρόνο αναμονής και ως προς την παροχή βοήθειας.
 - β) Ως προς την επιβράβευση ή την αποδοκιμασία
Ενδιαφέρον: και οι λαθεμένες απαντήσεις μπορούν να είναι από παιδαγωγική άποψη εξίσου χρήσιμες όσο και οι σωστές.
 - γ) Ως προς τη συχνότητα επικοινωνίας.
 - δ) μη λεκτική μορφή επικοινωνίας: εκφράσεις του προσώπου, τόνος φωνής, σχήματα λόγου που αποκρυπτογραφούνται ως περισσότερο ή λιγότερο φιλικά.

Διαμόρφωση των προσδοκιών του εκπαιδευτικού (1/2)

- Υπόμνηση: αυτοί οι παράγοντες δεν βαρύνουν το ίδιο για όλους τους εκπαιδευτικούς.
 1. Η κοινωνική θέση του μαθητή (Postic, 1995).
 2. Το φύλο του μαθητή (Brophy & Good, 1976).
 3. Η σχολική επίδοση (Φλουρής, 1989).

Διαμόρφωση των προσδοκιών του εκπαιδευτικού (2/2)

4. Η θέση που κάθεται ο μαθητής (Καψάλης, 1995).
 5. Η προσωπικότητα του μαθητή (Duck, 1993).
 - Η καλή γραφή του μαθητή ή το καθαρό τετράδιο.
 - Η βαθμολογία που πήρε ο μαθητής από προηγούμενους δασκάλους του.
- Το ζητούμενο είναι να μπορεί ο εκπαιδευτικός να υποβάλλει σε έλεγχο τη γνώμη, που έχει διαμορφώσει για κάθε μαθητή.

Προσοχή!

- Προσαρμογή στο σχολείο και επιδόσεις είναι πολύπλοκα φαινόμενα → δεν εξαρτώνται μόνον από προσδοκίες.
- Η επίδρασή τους διαφοροποιείται ανάλογα με προσωπικότητα υποκειμένων και ηλικία.

Προσδοκίες, αυτοαντίληψη και συμπεριφορά

- Οι προσδοκίες επιδρούν και γενικότερα στην συμπεριφορά.
- Συμπεριφορά και επίδοση επηρεάζονται έντονα από την παρουσία των άλλων.
- Η πίεση μέχρι ενός σημείου θετικά αποτελέσματα – από εκεί και πέρα ανασταλτικά.
- Η αντίδραση σε πίεση υπόκειται σε ατομικές διαφορές.

Κοινοποίηση προσδοκιών

- Εκτός από επίδραση προσδοκιών σε συμπεριφορά, επίδραση και σε συναισθήματα και αυτοαντίληψη (Darley & Oleson, 1993).
- «Κοινοποίηση» προσδοκιών μέσα στην αλληλεπίδραση.
- Μέσω άτυπου κώδικα μη λεκτικής συμπεριφοράς εκδηλώνει ο εκπαιδευτικός στάσεις, συναισθήματα, διαθέσεις.
- Ο μαθητής μέσω κοινωνικοποίησης κατακτά μη λεκτικούς κώδικες – ερμηνευτικά σχήματα.
- Ανάλογα με σημασίες που διακρίνει, προσαρμόζει τη δική του συμπεριφορά, τα συναισθήματα και τις προσδοκίες από τον εαυτό του.

Οι «σημαντικοί άλλοι»

- Η επιρροή των προσδοκιών ισχυρότερη από **«σημαντικούς άλλους»**.
- Οι «σημαντικοί άλλοι»: άτομα με ιδιαίτερα στενή και συναισθηματική φορτισμένη σχέση.
- Ο δάσκαλος κυρίως με **μη λεκτική συμπεριφορά** συντελεί στη διαμόρφωση αυτοαντίληψης μαθητή.
- Αυτή η συμπεριφορά επηρεάζει και τη στάση του μαθητή απέναντι στη μάθηση.

Οι δύο σημαντικές διαστάσεις της επικοινωνίας: σχέση-περιεχόμενο

Υπόμνηση:

- Οι δύο θεμελιώδεις διαστάσεις της επικοινωνίας: σχέση ↔ περιεχόμενο = η ποιότητα της σχέσης που φανερώνεται με μη λεκτικό τρόπο → επιδρά σε ερμηνεία περιεχομένου → ανάλογα με τη στάση απέναντι.
- Στο μάθημα επηρεάζεται με τη σειρά της και η επίδοση.
- Βελτίωση / έλεγχος μη λεκτικής συμπεριφοράς εκπαιδευτικού = **βελτίωση αυτοεικόνας μαθητή** → **βελτίωση επίδοσης**.

Τι είναι οι προσδοκίες;

- **Εξειδικευμένη μορφή στάσεων.**
- Μετά από την αρχική διαμόρφωση παρουσιάζουν αντίσταση/ αδράνεια.
- Μεταβάλλονται αργά και με τη συμβολή αντίθετων και επανειλημμένων εμπειριών.
- Πόσο δύσκολο είναι για το μαθητή να ανασκευάσει την αρχική εικόνα.

Ενδεικτική βιβλιογραφία (1/2)

Ελληνόγλωσση:

1. Καψάλης, Α. (1995). *Παιδαγωγική ψυχολογία*. Θεσσαλονίκη: Αφοί Κυριακίδη.
2. Μπίκος, Κ. (2011). *Κοινωνικές σχέσεις και αλληλεπίδραση στη σχολική τάξη*. Θεσσαλονίκη: Ζυγός.
3. Postic, M. (1995). *Η μορφωτική σχέση*, μτφρ. Δ. Τουλούπης. Αθήνα: Gutenberg.
4. Πυργιωτάκης, Ι. (1999). *Εισαγωγή στην Παιδαγωγική επιστήμη*. Αθήνα: Ελληνικά Γράμματα.
5. Φλουρής, Γ. (1989). *Αυτοαντίληψη, σχολική επίδοση και επίδραση γονέων*. Αθήνα: Γρηγόρης.

Ενδεικτική βιβλιογραφία (2/2)

Ξενόγλωσση

- Brophy J.E & Good, T.L. (1976). *Die Lehrer-Schuler-Interaktion* (Hrsg. Ulich. D.). Munchen: Urban and Schwarzenberg.
- Darley, J. & Oleson, K. (1993). Introduction to research on interpersonal expectations. In P. Blanck (Eds.), *Interpersonal expectations*. New York: Cambridge University Press, 45-63.
- Duck, S. (1993). *Human relationships* (2nd Ed.) London: Sage.
- Rosenthal, R. & Jacobson, L. (1968). *Pygmalion in the classroom*. New York: Holt, Rinehart and Winston Inc.

Σημείωμα Αναφοράς

Copyright Αριστοτέλειο Πανεπιστήμιο Θεσσαλονίκης, Μπίκος Κωνσταντίνος.
«Η παιδαγωγική σχέση: αλληλεπίδραση και επικοινωνία μεταξύ
εκπαιδευτικού και μαθητή. Οι προσδοκίες του εκπαιδευτικού». Έκδοση: 1.0.
Θεσσαλονίκη 2014. Διαθέσιμο από τη δικτυακή διεύθυνση:
<http://eclass.auth.gr/courses/OCRS157/>.

Σημείωμα Αδειοδότησης

Το παρόν υλικό διατίθεται με τους όρους της άδειας χρήσης Creative Commons Αναφορά - Μη Εμπορική Χρήση - Παρόμοια Διανομή 4.0 [1] ή μεταγενέστερη, Διεθνής Έκδοση. Εξαιρούνται τα αυτοτελή έργα τρίτων π.χ. φωτογραφίες, διαγράμματα κ.λ.π., τα οποία εμπεριέχονται σε αυτό και τα οποία αναφέρονται μαζί με τους όρους χρήσης τους στο «Σημείωμα Χρήσης Έργων Τρίτων».

Ο δικαιούχος μπορεί να παρέχει στον αδειοδόχο ξεχωριστή άδεια να χρησιμοποιεί το έργο για εμπορική χρήση, εφόσον αυτό του ζητηθεί.

Ως **Μη Εμπορική** ορίζεται η χρήση:

- που δεν περιλαμβάνει άμεσο ή έμμεσο οικονομικό όφελος από την χρήση του έργου, για το διανομέα του έργου και αδειοδόχο
- που δεν περιλαμβάνει οικονομική συναλλαγή ως προϋπόθεση για τη χρήση ή πρόσβαση στο έργο
- που δεν προσπορίζει στο διανομέα του έργου και αδειοδόχο έμμεσο οικονομικό όφελος (π.χ. διαφημίσεις) από την προβολή του έργου σε διαδικτυακό τόπο

[1] <http://creativecommons.org/licenses/by-nc-sa/4.0/>

Τέλος Μαθήματος

Επεξεργασία: Μενέλαος Χ. Τζιφόπουλος
Θεσσαλονίκη, Χειμερινό εξάμηνο 2013-2014

Ευρωπαϊκή Ένωση
Ευρωπαϊκό Κοινωνικό Ταμείο

ΥΠΟΥΡΓΕΙΟ ΠΑΙΔΕΙΑΣ & ΘΡΗΣΚΕΥΜΑΤΩΝ, ΠΟΛΙΤΙΣΜΟΥ & ΑΘΛΗΤΙΣΜΟΥ
ΕΙΔΙΚΗ ΥΠΗΡΕΣΙΑ ΔΙΑΧΕΙΡΙΣΗΣ

Με τη συγχρηματοδότηση της Ελλάδας και της Ευρωπαϊκής Ένωσης

ΕΣΠΑ
2007-2013
πρόγραμμα για την ανάπτυξη
ΕΥΡΩΠΑΪΚΟ ΚΟΙΝΩΝΙΚΟ ΤΑΜΕΙΟ

